

KTE-notat 26/07

Til:	Olje- og energidepartementet	
Fra:	<i>Jør</i> Lars Håkon Bjugan, NVE	Sign.: <i>Arne Olsen</i>
Ansvarlig:	Arne Olsen, NVE	Sign.: <i>Arne Olsen</i>
Dato:	02.07.2007	
Vår ref.:	NVE 200700842-32	
Arkiv:	511	
Kopi:	Norsk Miljø Energi Sør AS og alle som har klaget	

Middelthuns gate 29
Postboks 5091 Majorstua
0301 OSLO
Telefon: 22 95 95 95
Telefaks: 22 95 90 00
E-post: nve@nve.no
Internett: www.nve.no
Org. nr.:
NO 970 205 039 MVA
Bankkonto:
0827 10 14156

Norsk Miljø Energi Sør AS – Lista vindkraftverk. Klager på NVEs vedtak om konsesjon og ekspropriasjonstillatelse. Sammenfatning og vurdering av klager.

Innhold

1	Konklusjon	2
2	Innledning	2
3	Innkomne klager	3
4	Norsk Miljø Energi Sør AS sine kommentarer til klagen	14
5	NVEs vurdering av klagen	14
5.1	Behandlingsprosess og medvirkning	14
5.2	Tematiske konfliktvurderinger	15
5.3	Kulturminner og kulturmiljø	16
5.4	Landskap og visuelle virkninger	17
5.5	Nasjonale føringer og konvensjoner	19
5.6	Friluftsliv	22
5.7	Biologisk mangfold	22
5.8	Støy	25
5.9	Verdi på eiendommer	25
5.10	Turisme og reiseliv	26
5.11	Drikkevann	26
5.12	Vindforhold	26
5.13	Merking av vindturbiner med hinderlys	26
5.14	Forhold som omhandler grunneiere	27
5.15	Annet	27
6	Reguleringsplan	28

1 Konklusjon

NVE meddelte 20.12.06 konsesjon etter energiloven til Norsk Miljø Energi Sør AS for å bygge og drive Lista vindkraftverk med tilhørende infrastruktur. NVE har mottatt sytten klager på vedtaket.

NVE kan ikke se at det har kommet frem nye vesentlige forhold i klagen som gjør at NVE vil omgjøre eller oppheve sitt vedtak av 20.12.06. NVE opprettholder derfor konsesjonen og ekspropriasjonstillatelsen gitt til Norsk Miljø Energi Sør AS for å bygge og drive et inntil 102 MW stort vindkraftverk på Lista i Farsund kommune. NVE konstaterer samtidig at Farsund kommune, i at kommunestyremøte 8.5.07, fattet et reguleringsplanvedtak som er i tråd med NVEs konsesjonsvedtak. Reguleringsplanen for Lista vindkraftverk ble vedtatt med nær $\frac{2}{3}$ flertall.

2 Innledning

NVE ga 20.12.06 Norsk Miljø Energi Sør AS konsesjon til å bygge og drive et inntil 102 MW vindkraftverk med tilhørende 110 kV kraftledning i Farsund kommune, Vest-Agder fylke.

NVE ga i medhold av oreigningslova Norsk Miljø Energi Sør AS ekspropriasjonstillatelse for det omsøkte anlegget. NVE viser til notatet «Bakgrunn for vedtak» av 19.12.06 for oppsummering av saksbehandlingsprosessen, sammenfatning av innkomne merknader og NVEs vurderinger.

Konsesjonsbehandling etter energiloven er en avveining mellom tekniske og økonomiske forhold og miljøkonsekvenser i vid forstand. Hvis et omsøkt anlegg ansees å være til større fordel for samfunnet enn ulempene, kan det gis konsesjon etter energiloven. I konsesjonsbehandlingen må mange forhold veies opp mot hverandre. Alle vesentlige forhold som kommer frem gjennom konsesjonsprosessen vurderes og hensyntas ved skjønnsutøvelsen.

De som har klaget på NVEs vedtak av 20.12.06 er uenige i NVEs skjønnsutøvelse og vedtak.

Følgende har påklaget NVEs vedtak:

- Kåre Rudjord
- Grete Skjeggestad Meyer og Ole Meyer
- Norsk Ornitologisk Forening (NOF)
- Vest-Agder fylkeskommune
- Ulgjell skogsameie v/Per Mogens Reehorst
- Norsk Ornitologisk Forening - Lista lokallag
- Norges Miljøvernforbund
- Jan Erik Rudjord
- Landsorganisasjonen STOPP rasing av kysten
- Den Norske Turistforening
- Solveig K. Tønnessen og Helge Elle m.fl.
- AS Lister Skoganlæg, v/Helge Elle
- Else Bogaard
- Peder Elle
- Arno Vigmostad
- Einar Østhassel
- Uddal sameie v/Jan Erik Rudjord

I dette notatet har NVE sammenfattet de klagegrunnene som klagerne har anført og kommentert de vesentligste klagegrunnene som er blitt fremsatt. NVE viser videre til notatet «Bakgrunn for vedtak» av 19.12.06. Klagen er sendt Norsk Miljø Energi Sør As for kommentarer, og de har kommentert klagen i brev av 3.7.07.

3 Innkomne klager

Kåre Rudjord omtaler innledningsvis i sin klage av 8.1.07 det formelle grunnlaget for NVEs saksbehandling. Rudjord mener godkjenning av konsekvensutredning, søknad om konsesjon og søknad om ekspropriasjonstillatelse skulle vært behandlet hver for seg og mener samordnet behandling slik NVE praktiserer det er uryddig.

Rudjord viser videre til arbeidet med å finne høvelige lokaliteter for vindkraftverk, og nevner i denne sammenheng tematiske konfliktvurderinger, retningslinjer for planlegging og lokalisering av vindkraftverk og Vest-Agder fylkeskommunes arbeid med en energiplan. Rudjord mener i denne forbindelse at Lista ikke er egnet som vindkraftlokalitet.

Rudjord påpeker at Lista-halvøya er mye brukt som tur- og opplevelsesområde og mener inngrepet ikke kan forsvares. Han er uenig i NVEs vurdering av Lista-landskapets evne til å tåle og ”ta opp” inngrep. Han viser i denne sammenhengen til Den europeiske landskapskonvensjonen og at vindkraftverket ikke er i samsvar med intensjonen i konvensjonen.

Rudjord mener temaet kulturminner og kulturmiljø er stemoderlig behandlet både i fagrapport, søknad og saksutredning til tross for at tiltakshaver og NVE har visst at Lista er i en særstilling når det gjelder kulturminner og kulturmiljø. Han mener fortsatt at vindkraftverket vil komme i direkte konflikt med kjente automatisk fredete kulturminner og kulturmiljø og viser til at tre bygdeborger og en vete ligger innenfor den vestre delen av planområdet. Heiegården Skistad ligger innenfor den østre delen av planområdet. Han mener det er uholdbart at faktafeil og misforståelser ikke blir tatt hensyn til i vurderingene. Rudjord påpeker også at NVE overprøver de vurderingene som er gjort i tematiske konfliktvurderinger i regi av Olje- og energidepartementet. Videre viser han til retningslinjene utarbeidet av Miljøverndepartementet.

Dersom konsesjonen for Lista vindkraftverk blir stadfesta mener Rudjord at de tematiske konfliktvurderingene og retningslinjene er spilt møye i vindkraftsaker. Vedlagt klagen følger Rudjords høringsuttalelse til konsesjonssøknaden av 20.6.05.

I e-post av 15.2.07 bekrefter Rudjord at han er fullmektig for sine to døtre Elisabeth Hillesund Rudjord og Helga Rudjord, som begge er grunneiere i planområdet. Han er selv medeier i Lister Skoganolag AS som er en stor grunneier i området.

Grete Skjeggstad Meyer og Ole Meyer sier i klage av 11.1.07 at de finner det merkelig at det er gitt konsesjon til Lista vindkraftverk ut fra det høye konfliktnivået som er satt i de tematiske konfliktvurderingene. De mener at det ikke i tilstrekkelig grad er tatt hensyn til kulturmiljø og landskap i konsesjonsavgjørelsen. De er medeiere av felleseiet Uddal og har fritidshus i dette området. De mener utredningene for landskapsvernområdet i Uddal er svært mangelfulle. Det er ikke gått inn på hvilke konsekvenser de ytterste vindturbinene på Trinta vil få for området fra Snekkestø, via Uddal og Vondestien, til Varnes. De påpeker at dette er et nesten urørt naturområde som er mye brukt til friluftsliv og turer. De mener at den vestligste vindturbinen vil både visuelt og auditivt påvirke et unikt kulturlandskapsområde. De påpeker også at de vestligste vindturbinene vil medføre støy og visuelle forurensning og frykter at dette også vil gi negative konsekvenser for den økonomiske verdien av deres eiendom.

De påpeker til slutt i klagen at de ikke finner at det tas nødvendig hensyn til rovfugl i området. De sier at både ørn og ravn finnes i området hvor vindturbinene er tenkt plassert. De viser i denne sammenheng til avisoppslag om at dødeligheten hos ørn er større enn antatt i områder med vindturbiner. De ber om at dette tas opp til ny vurdering.

Norsk Ornitologisk Forening (NOF) sier i sin klage av 10.1.07 at NVEs vurderinger av konsekvensene av en full utbygging av Lista vindkraftverk er gjort på sviktende grunnlag og uten at det er tatt nødvendig hensyn til nasjonale miljømål og internasjonale forpliktelser, slik de er nedfelt i konkrete vedtak og dokumenter. NOF nevner i denne sammenheng Ramsarkonvensjonen, Bonnkonvensjonen, Biodiversitetskonvensjonen og EUs fugledirektiv.

Spesielt alvorlig finner NOF mangel på verdisetting og verdivurdering av områdets funksjon, særegenhet og spesielle verdi i forhold til såkalte rødlistearter. NOF mener det ikke er skaffet til veie referansemateriale som burde være helt sentralt for effektvurderingene i forhold til rødlistede fuglearter. Etter deres mening har dette medført en undervurdering og nedvurdering av naturfaglige og miljøfaglige verdier på en slik måte at sentrale miljøverdier og viktige, nasjonale og internasjonale miljømål er satt til side. NOF mener dette umulig kan være i samsvar med de hensyn og verdier som skal ivaretas, og som blant annet konsekvensvurderinger etter plan- og bygningsloven skal se til blir oppfylt. NOF påpeker at hensynet til biologisk mangfold ikke er nevnt i konsesjonsdokumentet og at en så sentral nasjonal målsetting som stopp i tapet av biologisk mangfold før 2010 (2010-målsettingen) overhode ikke er berørt. NOF mener gjennomføring av tiltaket vil medføre et tap av det biologiske mangfoldet, ikke bare lokalt, men også nasjonalt og internasjonalt, og vil vanskeliggjøre innfrielsen av 2010-målsettingen.

NOF konstaterer at det ved behandlingen av Stortingsmelding 29 (1998-99) om energipolitikken, jf. Innst. S. nr. 122 (1999-2000) er fastsatt et mål om at det innen 2010 skal bygges ut vindkraftanlegg i Norge som årlig produserer 3 TWh. NOF påpeker at det for lenge siden er gitt konsesjoner som kan oppfylle denne målsettingen. Etersom målsettingen er innfridd krever NOF at 2010-målsettingen om biologisk mangfold blir sterkt vektlagt.

Norsk Ornitologisk Forening regner med at klagebehandlingen legger avgjørende vekt på å få rettet opp de mangler og feil de mener preger vesentlig deler av beslutningsgrunnlaget. Spesielt ber de om at det legges hovedvekt på verdivurdering og verdiskalering av sentrale fuglearter og forekomster i området, på det mest relevante og mest oppdaterte erfaringsmateriale for forventede effekter på naturverdiene. De ber også om at verdiene vurderes i forhold til andre områder både innenlands og utenlands og i forhold til andre vindparkområder og at verdier, inngrep og effekter vurderes i forhold til nasjonale miljømål.

NOF hadde forventet at de foreløpige resultatene (som tyder på høyere kollisjonsrisiko enn forventet mellom vindturbiner og havørn) av etterundersøkelsene på Smøla ville vektlegges når NVE behandler en ny konsesjonssøknad om vindkraftverk i en av de viktigste trekkledene for fugl. Likeledes må leveområder for arter som er kategorisert som sterkt truet i Artsdatabankens nye rødliste (utgitt i desember 2006) vektlegges i dagens arealplanlegging. I denne sammenhengen nevner NOF hubro som er kategorisert som sterkt truet i artsdatabanken. NOF viser til at Artsdatabanken sier at de største truslene for bestanden av hubro er miljøgifter, kraftledninger og vindkraftutbygging. NOF krever at dette bør vektlegges i en langt høyere grad i klagebehandlingen og forutsetter også at det i forbindelse med klagebehandlingen blir gjennomført møter og befaringer på en slik måte at alle interesseparter og faginstanser får reell innspillsmulighet forut for en sluttbehandling av klagen.

Dette må etter NOFs oppfatning føre til en revurdering og oppheving av konsesjonsvedtaket.

Vest-Agder fylkeskommune klager på NVEs vedtak i brev av 12.1.07. I klagen sier fylkeskommunen at de også har reist innsigelse til reguleringsplanen for vindkraftverket. Dette begrunnet ut fra hensynet til svært verdifulle kulturminner og kulturmiljø i området der vindkraftverket planlegges.

Fylkeskommunen viser i denne sammenheng til uttalelse fra fylkeskonservatoren som følger vedlagt.

I uttalelsen fra fylkeskonservatoren går det frem at det i hovedsak var på bakgrunn av kulturminner og kulturmiljøer fylkeskommunen fremmet innsigelser til reguleringsplanen for vindkraftverket og videre frarådet konsesjon. Etter fylkeskonservatorens vurdering vil vindturbinenes fjernvirkning komme i sterkt konflikt med det særpregede natur- og kulturlandskapet som vurderes å ha regional, nasjonal og trolig internasjonal verdi. Automatisk fredete kulturminner som bygdeborgene vil etter fylkeskonservatorens vurdering bli utilbørlig skjemet etter kulturminnelovens §3.

Fylkeskonservatoren påpeker i sin uttalelse den store tettheten av kulturminner og kulturmiljø på Lista, og innenfor planområdet for vindkraftverket. Fylkeskonservatoren sier at planområdet som helhet i liten grad er berørt av større, moderne inngrep. Det har derfor vært begrenset arkeologisk registreringsaktivitet i området. Fylkeskonservatoren mener det er hevet over enhver tvil at den reelle tettheten av automatisk fredete kulturminner i planområdet langt overskrider det som er registrert, også i de høyereliggende områdene av Lista, herunder planområdet for vindkraftverket.

I nytt brev av 22.2.07 vises til tidligere brev av 12.1.07. Vedlagt brevet er protokoll behandling i fylkesutvalget. Av protokollen kan følgende vedtak leses;

«Fylkesutvalget støtter fylkesordfører sin klage på vedtak i Norges vassdrags og energidirektorat om å gi konsesjon til Lista vindkraftverk i Farsund kommune, jf brev, datert 12.01.07».

Ulgjell skogsameie v/ Per Mogens Reehorst konstaterer i klage av 16.1.07 at det er gitt konsesjon til vindkraftverket på tross av innsigelser fra blant annet fylkesmannen, protester fra grunneiere og klager fra de som bor ved områdene der vindkraftverket er planlagt. Sameiet viser til at fylkesmannen har betegnet Lista-halvøya som unik og uttrykt at vindturbinene er tenkt bygd i de mest verdifulle naturområdene som er å finne på Sørlandet.

Sameiet mener erfaringsvis at lokale argumenter tillegges for liten vekt i beslutningsprosessen og viser eksempelvis til vindkraftverket på Lindesnes.

Sameiet påpeker at vindkraftverket vil representere eierskapsbegrensninger for minimum 25 år. De mener også at strømproduksjonen synes beskjeden. Drift- og vedlikehold vil etter sameiets mening kreve få årsverk og antas således å gi liten inntektsskatt til Farsund kommune.

Det påpekes at vindkraftverket vil forringe området for beboere og besøkende gjennom støy og at tur- og rekreasjonsområder vil bli forringet av støy, skyggekast og refleksblink fra vindturbinene. Sameiet mener den negative effekten for turistnæringen vil være åpenbar og mener turister ikke vil komme til Lista for å se nok et vindkraftverk.

Avslutningsvis sier sameiet et de sitter igjen med et inntrykk av at NVE minimaliserer ulempene og overdriver fordelene. De ber om at konsesjonsvedtaket oppheves.

I nytt brev av 8.6.07 vises til orientering fra tiltakshaver og det nå foreliggende bakgrunnsnotatet fra NVE. Dette gir grunn til følgende tillegg til opprinnelig klage;

- Det vises til uttalelser fra flere myndigheter og interesseorganisasjoner som fraråder at det blir gitt konsesjon. Også tematiske konfliktvurderinger i regi av Direktoratet for naturforvaltning og Riksantikvaren viser stor konflikt. Sameiet mener NVE har minimalisert alle innvendingene til tiltaket og at alle uttalelser fra grunneiere, privatpersoner og andre interessenter heller ikke har gjort inntrykk på NVE.

- Sameiet sitter igjen med et inntrykk av at NVE tidlig har tatt standpunkt til at vindkraftverket gis konsesjon og mener dette er respektløst ovenfor alle som har hatt motargumenter i saken.
- Det påpekes at Listerregionen er i rivende økonomisk utvikling. Med tanke på den rasering av store områder som følger av en vindkraftutbygging og den reduserte aktivitet dette vil medføre på andre områder, kan en årlig eiendomsskatt på 5 MNOK vise seg å bli til dyre penger for Farsund kommune.
- Sameiet fastholder sin klage av 16.1.07.

Norsk Ornitologisk Forening - Lista lokallag sier i sin klage av 16.1.07 at klagegrunnene i hovedsak omhandler negative forhold som de mener vindkraftverket vil medføre for naturmiljø og fugleliv, men de stiller seg også bak motforestillingene som er fremkommet vedrørende landskap, friluftsliv, kulturmiljø, støy, med mer.

Lokallaget har en rekke naturfaglige ankepunkter til konsesjonsvedtaket;

- Trekkregistreringene som er utført gjenspeiler ikke den reelle situasjonen da de antar at antallet fugl som trekker gjennom området er mange ganger høyere. Problemstillingen med natt-trekk er heller ikke vurdert.
- Sammenhengen mellom og felles problemstillinger for rovfugltrekket på Sørvestlandet er ikke behandlet eller vurdert i fagrapporten og av NVE.
- NVE går i mot en klar politisk målsetting om å bevare inngrepsfrie naturområder (INON-områder) ved at vindkraftverket vil føre til at de to siste gjenværende INON-områdene på Lista-halvøya forsvinner.
- De indirekte konsekvensene av veibygging som for eksempel hogst av skog, drenering og oppdyrking er mangelfullt utredet og vurdert.
- NVEs vilkår om etterundersøkelser av fugletrekket synes meget ressurskrevende og vanskelig. De er også skeptiske til om resultatene vil føre til endringer i vindkraftverket og mener man bør heller legge vekt på erfaringene fra Smøla vindkraftverk vedrørende kollisjoner mellom vindturbiner og fugl.

Det fremmes også ankepunkter til saksprosessen;

- Fagrapporten om konsekvensene for naturmiljø inneholder mange faglige feil og utredningene er mangelfulle blant annet for fuglelivet.
- NVE ser bort fra høringsuttalelser som påpeker utilstrekkelige utredninger.
- NVE feilinformerer på sine hjemmesider om kollisjonsfare mellom vindturbiner og fugl.

Endelig fremmes generelle ankepunkter;

- Planene om Lista vindkraftverk sees ikke i sammenheng med andre planlagte vindkraftverk i landsdelen. De samlede konsekvensene kan tenkes å være langt større enn det er mulig å kunne identifisere ved å kun se på planene enkeltvis.
- NVEs vedtak er i strid med resultatene fra de tematiske konfliktvurderingene og stor lokal motstand.

- NVE gir konsesjon før arbeidet med retningslinjer for planlegging og lokalisering av vindkraftverk er ferdigstilt og før en eventuell samlet plan i regi av fylkeskommunen for lokalisering av vindkraftverk.

Lokallaget viser til at erfaringene fra Smøla viser hvilke katastrofale følger feilplasserte vindkraftverk har for truede fuglearter. Det påpekes at det store fugletrekket som passerer Lista vår og høst samt nærheten til vernede våtmarksområder og strender (RAMSAR-områder) er relevant i denne sammenhengen. De stiller spørsmålet om hvilken lovbeskyttelse norsk natur har mot å få etablert slike menneskelige konstruksjoner som rammer truede arter som Norge har et spesielt ansvar for å bevare.

Lokallaget ber derfor de ansvarlige myndighetene om en juridisk vurdering av vindkraftkonsesjoner i forhold til viltloven og de internasjonale konvensjoner som Norge har underskrevet. Her nevnes Bern- og Bonnkonvensjonene.

Norges Miljøvernforbund (NMF) sitt brev av 24.01.07 omfatter klager på 5 vindkraftkonsesjoner. I brevet fremmes en rekke generelle klagegrunner. Følgende hovedankepunkter fremmes for Lista vindkraftverk:

- Svært stort konfliktpotensial med hensyn til biologisk mangfold. Planområdet er lokalisert i den sterkt truede vegetasjonstypen kystlynghei og berører et betydelig antall sterkt truede fuglearter, fuglearter som også er oppført på Bonnkonvensjonens liste I og Bernkonvensjonens liste II. Det påpekes at det biologiske mangfoldet er stort med totalt 118 observerte fuglearter, hvorav 22 truede arter.
- Svært stort konfliktpotensial med hensyn til friluftsliv.
- Svært stort konfliktpotensial med hensyn til landskap, kulturminner og kulturmiljø. Det vises i denne sammenhengen til fylkesmannens begrunnelse for innsigelsen til reguleringsplanen.
- Svært stort konfliktpotensial med hensyn til inngrepsfrie naturområder. Realisering vil føre til at det ikke vil være inngrepsfrie naturområder på Lista-halvøya.

I klagen påpeker NMF at konsesjonsavgjørelsen burde vært utsatt til etter at Miljøverndepartementet har ferdigbehandlet retningslinjer for lokalisering av vindkraftverk og behandlet i tråd med disse. I tillegg vises det til at den nasjonale rødlista har blitt oppdatert etter høring av søknad og konsekvensutredning slik at disse ikke viser de reelle trusselbildet.

NMF mener realisering av vindkraftverket vil være i strid med politiske føringer, uttrykt blant annet gjennom flere stortingsmeldinger og gjennom internasjonale avtaler, og forslag til retningslinjer for planlegging og lokalisering av vindkraftverk. NMF konstaterer at vindkraftverket er lokalisert i den direkte truede naturtypen kystlynghei. Det konstateres også at vindkraftverket vil fjerne inngrepsfrie naturområder på Lista-halvøya.

Det vises videre til en rekke undersøkelser som dokumenterer negative effekter for fuglefaunaen grunnet kollisjon med kraftlinjer og vindturbiner, og mener at vindkraftverk ikke må aksepteres dersom de kommer i berøring med områder som er viktige for spesielt følsomme fuglearter.

NMF påpeker at Norge har ratifisert en regional avtale om bevaring av flaggermus i Europa. Det er ikke foretatt kartlegging av konsekvenser for flaggermus for Lista vindkraftverk, og konsesjonen er et brudd på den ratifiserte avtalen.

NMF mener konsesjonen til vindkraftverket er i strid med den europeiske landskapskonvensjonen.

NMF mener også at lokaliseringen for Lista vindkraftverk er uegnet ut fra hensynet til friluftslivet.

Videre viser NMF til en rekke undersøkelser og erfaringer fra støypåvirkning av vindturbiner på bebyggelse og beboere. Det vises til en rekke undersøkelser som viser at folk blir forstyrret av støy også på lavere nivåer enn hva regelverket tillater. NMF sier at etableringen av Lista vindkraftverk ikke vil være i direkte strid med de gjeldende retningslinjer for støy, men sier samtidig at vindkraftverket vil påføre nærmiljøet uakseptable støybelastninger og stride mot de nasjonale retningslinjene om reduksjon av støy.

Norges Miljøvernforbund sier videre at det i tillegg til politiske føringer også er nedfelt en rekke miljørettslige prinsipper. NMF mener blant annet at NVE ikke forholder seg til føre var prinsippet og at dette strider mot Agenda 21 (Rio-erklæringen).

Jan Erik Rudjord klager på konsesjonsvedtaket i e-post av 26.1.07. I sin klage påpeker Rudjord at han ikke kan se at innsigelse fra oppsittere på åtte eiendommer på Rudjord er omtalt i konsesjonsdokumentet eller i bakgrunnsnotatet for dette. Det påpekes at innsigelsen representerer langt over halvparten av oppsitterne på Rudjord. Han mener gården Rudjord er blant de områdene som blir sterkest negativt berørt av vindkraftverket både når det gjelder støy, visuell forurensning og ved at store deler av gården blir båndlagt og regulert. Dette gjelder også områder som i kommuneplanen er avsatt til spredt hyttebebyggelse. Han finner det svært uheldig at innsigelsen ikke fremgår som et selvstendig dokument i saken og at den heller ikke synes behandlet eller kommentert i konsesjonsdokumentene.

Han synes det er underlig at det ikke er stilt spørsmål ved arealbehovet for vindkraftverket og peker på at Smøla vindkraftverk har en vesentlig høyere arealutnyttelse.

Han er overrasket over at det ble gitt konsesjon før kommunen hadde realitetsbehandlet reguleringsplanen og viser til at NVE hadde opplyst at det var lite sannsynlig at det ville bli gitt konsesjon dersom kommunen ikke vedtok reguleringsplanen. Han mener dette har gitt unødvendige føringer og press på kommunepolitikere.

Landsorganisasjonen STOPP rasing av kysten (LSRAK) fremmer sin klage vedrørende Lista vindkraftverk i brev 3.1.07. I samme brev påklages også 4 andre vindkraftkonsesjoner. LSRAK sin klage begrunnes i brev av 4.2.07. Innledningsvis sier LSRAK at NVE overser og tilbakeviser høringsinstansers innvendinger, og at problemområder fremstilles som positive. På områder som NVE anser som negative har LSRAK inntrykk av at dette ikke blir vektlagt i vurderingen. Det bes i brevet om at Olje- og energidepartementet gjør en ny vurdering av konsesjonen gitt til Lista vindkraftverk, og at konsesjonen trekkes tilbake.

Med bakgrunn i temaet landskap alene mener LSRAK at vindkraftverket ikke kan få konsesjon. De viser til at flere sentrale og regionale myndigheter og organisasjoner går i mot prosjektet. De mener at det ikke skal være mulig at NVE nedprioriterer de nasjonale og internasjonale miljømålene. De viser også til Bern-, Ramsar- og Den europeiske landskapskonvensjonene og mener konsesjon til Lista vindkraftverk vil være et direkte brudd på ovennevnte konvensjoner som Norge har slutta seg til.

Videre påpekes det at vindkraftverket sterkt vil redusere verdien av kulturminner og kulturmiljø. De mener det bør legges betydelig mer vekt på sentrale og regionale myndigheters vurderinger. LSRAK mener også vedtaket er i strid med retningslinjer for planlegging og lokalisering av vindkraftverk og verdensarvkonvensjonen.

LSRAK mener vindkraftverket vil dominere den særegne naturen på Lista og påvirke vernede områder og inngrepsfrie naturområder på lang avstand. De mener også at vindkraftverket vil gjøre betydelig skade på fuglelivet, da området er en kjent korridor for trekkfugler i Skandinavia. De påpeker det store antallet rødlistearter i og rundt vindkraftverket, og mener anlegget vil medføre brudd på FN-

konvensjonen om biologisk mangfold, Bern-konvensjonen, Bonnkonvensjonen og Norsk Rødliste 2006.

LSRAK mener også vindkraftverket vil ha negative virkninger for flora, naturmiljø, friluftsliv og reiseliv. Videre sier de at vindkraftverket vil medføre en dramatisk endring av risikobildet for drikkevannskilden på Lista. Store mengder olje i gir, hydraulikkssystem og transformatorstasjoner vil utgjøre en risiko knyttet til drift, vedlikehold og havari.

I tillegg til de konkrete merknadene knyttet til Lista vindkraftverk, har LSRAK også en rekke merknader til vindkraft generelt i Norge. Disse er kort sammenfattet under.

- Planer om vindkraftverk langs kysten fører til investeringsstopp, økt fraflytting og verdifall på eiendommer.
- LSRAK mener norsk lovgivning ikke er tilpasset utbygging av vindkraft.
- Det er en økonomisk risiko ved vindkraft i Norge pga havari på kostbart utstyr som for eksempel girskasser. Vindkraftteknologien er teknisk umoden, og LSRAK er skeptiske til at skattebetalerne skal subsidiere dette. De setter heller ikke lit til at levetiden på vindturbinene er over 20 år.
- Det fremsettes en påstand om at NVE har vært med å skape en myte om gode vindressurser i Norge. Det vises også til en artikkel i tidsskriftet Cicerone der vindforhold i Norge og forskjellen mellom vindforhold i Norge og Danmark diskuteres. LSRAK er særlig opptatt av at Norge har for sterk vind og for mye turbulens.
- LSRAK viser til samme artikkel der offshore flytende vindkraftverk sees på som et langt bedre alternativ enn vindkraftverk på land. De mener også dette vil føre til mindre belastning på en vindturbin.
- LSRAK mener NVE frarøver grunneiere, hus- og fritidshuseiere, næringsbyggeiere med mer mulighet for å kreve kompensasjon når det vises til at kompensasjon er et privatrettslig forhold. LSRAK mener NVEs ekspropriasjonsvedtak er i strid med ervervslova. Det stilles også spørsmålsteget ved at kompensasjon er begrenset til planområdet, og de mener at dette bør prøves for Høyesterett.
- Norske myndigheter oppfordres til å bruke Lavutslipputvalget sin rapport aktivt i arbeidet med å redusere klimautslipp, men det vises til at vindkraftteknologien omtales som umoden i denne rapporten.
- LSRAK har satt opp en oversikt over ulike energikilder og argumenter for og imot. Det fremheves at de beste alternativene må brukes først og det er ikke vindkraft. Potensialet for onshore vindkraft ansees også som lite, og kostnadene er undervurderte.
- LSRAK vil ikke akseptere bruken av såkalte fleksible energikonsesjoner, og mener at lovgivningen må endres før det gis nye konsesjoner.
- LSRAK mener det er sannsynlig at vindturbiner må merkes med blinkende høyintensitetslys for å varsle lufttrafikken. Dette vil medføre en kraftig visuell forstyrrelse for naboer og besøkende i området.

Den Norske Turistforening (DNT) fremmer sin klage i samarbeid med Flekkefjord og Oplands Turistforening i brev av 8.2.07. Innledningsvis omtaler DNT de mange planene for vindkraftverk. De er optimistiske med hensyn til oppnåelse av Stortingets og Regjeringens målsettinger om produksjon av vindkraft.

DNT er kritiske til at det har blitt gitt konsesjon til flere vindkraftverk før de nasjonale retningslinjene er på plass. De mener det er uheldig at de konsesjonsgitte vindkraftverkene ikke blir vurdert i en større regional sammenheng gjennom utarbeidelse av fylkesdelplaner.

DNT påpeker at konsekvensutredninger, tematiske konfliktvurderinger og høringsinnspill dokumenter et høyt konfliktnivå for vindkraftverket på Lista. DNT mener at konfliktene er så store for hvert av fagfeltene landskap, naturmiljø, kulturminner og reiseliv at konsesjon burde vært avslått. DNT mener NVE ikke har vurdert grundig nok de reelle ulempene opp mot fordelene ved prosjektet. NVEs konsesjonsvedtak er derfor etter deres syn bygd på gale premiss. De stiller spørsmål ved flere av konklusjonene i de konsekvensutredningene som er utarbeidet og understreker at andre instanser trekker mer negative konklusjoner hva gjelder miljøvirkninger.

DNT er videre uenige i NVEs vurdering av kraftsituasjonen og importmuligheter fra utlandet. DNT mener energieffektivisering/sparing og økt utvekslingskapasitet er et bedre alternativ enn å øke produksjonen når dette går utover verdifull natur, nasjonalt viktige landskap og store verdier for friluftsliv, turisme og kulturminner.

DNT er videre uenig i NVEs vurderinger hva gjelder virkninger for landskap, friluftsliv og reiseliv. De finner NVEs argumentasjon subjektiv og lite faktabasert. De peker i denne sammenhengen på at det tradisjonelle friluftslivet i et slikt område blir fullstendig uinteressant fordi opplevelsen av naturen, ro og stillhet forsvinner. At andre brukergrupper vil bruke området mer er etter DNTs syn ikke noe argument for at tiltaket vil være positivt for friluftslivet.

DNT konstaterer at fagutredningen konkluderer med middels negativ konsekvens for landskap. De sier at det mangler en overordnet analyse av landskapsestetikk på nasjonalt nivå og at det ikke er utarbeidet noe verktøy for å klassifisere og verdivurdere kystlandskap som nå er utsatt for massiv vindkraftutbygging. DNT er videre uenig i NVEs vurdering av virkninger for landskapet. DNT finner det urovekkende at 1,5 km² INON-områder sone 2 forsvinner og påpeker at dette er i strid med den nasjonale målsettingen.

De mener også at vindkraftverket vil gi svært store negative konsekvenser for fuglelivet på Lista og tilgrensende områder. Videre mener DNT at virkningene for friluftsliv, reiseliv og turisme vil være klart negative. Støy vil også negativt påvirke friluftslivet.

DNT ber om at NVEs vedtak settes til side og at fylkeskommunen gis i oppdrag å lage en fylkesdelplan for vindkraft. I en slik plan må areal som egner seg for utbygging og har små konflikter prioriteres for utbygging. Areal som har stor verdi for landskap, friluftsliv, naturmiljø, kulturminner og reiseliv bør tas vare på.

Solveig K. Tønnessen og Helge Elle m.fl. er grunneiere, hus- og hytteeiere i området Frøysti, Salen og Knutstad. I klage av 4.6.07 ber de om at planen ikke godkjennes da vindkraftverket generelt vil være ødeleggende for hele landskapet på Lista. De sier at vindturbinene vil være meget godt synlige og sjenerende fra det meste av Lista og "gamle" Farsund kommune. De mener at en eventuell utbygging vil gjøre området til et industriområde.

De minner også om at grunneierne til mer enn 50 % av arealene i planområdet er sterkt i mot planene.

De viser for øvrig til NVEs vurderinger av området ved Frøysti i bakgrunnsnotatet for konsesjonsavgjørelsen. Det konstateres at dette området vil få størst negative virkninger av vindturbinene. Det påpekes at den nærmeste bebyggelsen ikke bare vil få vindturbiner i sydlig retning, som er omtalt i notatet, men fra øst og helt til vest. De mener dette vil medføre at man nesten hele

dagen vil være berørt av bevegelse, blink og skygge foruten støy hele døgnet. Det påpekes at alle vindturbinene vil ha silhuettvirkning.

De konstaterer også at avbøtende tiltak synes vanskelig å gjennomføre, da man må fjerne mange vindturbiner for å redusere negative virkninger. De mener imidlertid at de nødvendige vindturbiner må fjernes som et avbøtende tiltak, dersom planen eller deler av den skal gjennomføres.

De påpeker at bygdeborgen Salslottet vil bli liggende noen få hundre meter fra de nærmeste vindturbinene. De sier at alle vindturbinene vil bli synlige for turgåere til det populære utfartsmålet, og savner fotorealistiske visualiseringer fra bygdeborgen.

De mener det foreligger saksbehandlingsfeil da området for vindkraftverket har blitt utvidet underveis. Dette medfører en båndleggelse og begrensning for store deler av deres eiendommer, som i utgangspunktet ikke var med.

De ber avslutningsvis om at planene avvises, subsidiært at de innskrenkes så mye at ikke både bruksverdi og økonomisk verdi av deres og andres eiendommer blir rasert. De mener at etablering av eventuelle vindkraftverk må skje etter en helhetlig vurdering av kysten, hvor også plassering til havs trekkes med i vurderingen.

AS Lister Skoganolæg, v/Helge Elle skriver i klage av 6.6.07 at de eier mer enn 5000 daa skog og andre utmarksarealer i Farsund kommune. Av dette ligger ca. 2500 daa i eller i nær tilknytning til Lista vindkraftverk.

De antar at 6 vindturbiner er tenkt plassert på deres eiendom. I tillegg kommer mange vindturbiner på naboeiendommene. De mener dette samlet vil gjøre hele området ubrukelig som fritids- og rekreasjonsområde. Landskapet vil etter deres mening ødelegges fullstendig av ruvende vindturbiner som sender blink og skyggekast over store områder. Vindkraftverket vil også avgi en sjenerende lyd hele døgnet. I tillegg kommer alle sår som skapes i landskapet av veier, fyllinger og skjæringer.

Styret i Lister Skoganolæg har i sin uttalelse til konsesjonssøknaden (vedlagt klagen) motsatt seg at selskapets eiendom disponeres til vindkraftverk. De er også kjent med at mer enn halvparten av grunnen som omfattes av reguleringsplanen eies av grunneiere som motsetter seg hele planen.

De mener for øvrig at det foreligger saksbehandlingsfeil da området for vindkraftverket, herunder deres eiendom, har blitt utvidet underveis i prosessen.

De ber innstandig om at planen ikke godkjennes, eventuelt at alle nevnte områder tas ut av planen. Dersom vindkraftverket skal bygges videre ut vil de henlede oppmerksomheten på vindturbiner som plasseres langt til havs, slik det allerede foreligger planer for andre steder. De ber også om at kysten vår blir sett på samlet slik at man kan unngå så store miljøødeleggelser som en plassering på Lista vil medføre.

Else Bogaard fremmer sin klage i brev av 5.6.07. Hun påpeker at vindturbinene ved Storefjell vil bli liggende nært hennes hytteeiendom og vil bli godt synlig med korteste avstand på ca. 550 meter. Hun mener vindkraftverket vil ha en negativ virkning på hennes eiendom. Hun påpeker også at Ulgjell er et verdifullt kulturlandskap og et mye brukt rekreasjonsområde for allmennheten. Ulgjellsvannet er mye brukt til bading og fiske. Hun sier at stillheten og det urørte i naturen er en viktig ressurs.

Hun mener generelt at utbygging av et vindkraftverk vil ødelegge kulturlandskapet på store deler av Lista, et landskap som er svært spesielt også i nasjonal sammenheng. Hun mener vindkraftverket er lokalisert i det området i fylket hvor konfliktene med allmenne interesser vil være størst.

Bogaard sier videre at Lista utgjør et av de viktigste trekkfuglområdene i Skandinavia og at et vindkraftverk ikke må påvirke rovfugl og andre trekkfugl.

Hun sier videre at Listahalvøya er en unik helhet av verdifulle natur- og landskapstyper som blant annet brukes som studieområde for universitet og høyskoler. Støyen fra vindturbinene og det visuelle inntrykket vil etter Bogaards mening forringe den mektige og urørte naturen. Veier, fyllinger og skjæringer vil medføre at området vil få karakter av et industriområde.

På bakgrunn av dette vil hun på det sterkeste fraråde et vindkraftverk på Lista.

Peder Elle eier eiendommen 55/9. I klage av 2.6.07 skriver han at han har andre planer på sin eiendom. På bakgrunn av dette går han imot planene om vindkraftverket og ber om at veitraséen holdes utenfor hans eiendom.

Arno Vigmostad er grunneier på eiendommen 53/1-3. Han mener Listas unike kulturhistoriske landskap med fornminner og fugleliv er et viktig argument for å stoppe utbyggingen. Han mener vindturbinene vil bli fremmedelementer i et urgammelt kulturlandskap.

Vigmostad sier at han er klar over at konsesjonen gis for 25 år og at det ikke er noen selvfølge at den blir fornyet, selv om mange grunneiere frykter at nettopp det blir en realitet dersom anlegget blir bygd ut.

Han stiller videre spørsmål om det ikke er et kraftig signal at grunneierne til over 50 % av arealet er i mot planene til tross for løfter om kompensasjon.

Han ønsker at Olje- og energidepartementet kan se tiltaket i en nasjonal sammenheng og heve seg over de enkelte interessenter.

Einar Østhassel er grunneier på eiendommen 56/2. I klage av 16.6.07 sier Østhassel at han vurderer at den eventuelle etableringen av vindkraftverket vil medføre så store konsekvenser for miljø samt legge så store begrensninger på fremtidig næringsutvikling at tiltaket bør avvises i sin helhet, alternativt kraftig modifiseres.

Dette begrunnes ut fra følgende;

- Tiltaket synes utvidet i forhold til hva som i utgangspunktet ble planlagt i antall installasjoner
- Tiltaket er ikke godt nok utredet/samordnet annen arealplanlegging, jf gjeldende rikspolitiske retningslinjer for kystsoner.
- Lista-halvøya er i en nasjonal sammenheng i en helt særstilling hva biologisk mangfold angår og trenger spesiell beskyttelse mot irreversible tiltak, jf et betydelig inngrep i form av anleggsveier, visuell støy og annet.
- Netto energiproduksjon fra vindmølleparken er helt marginal i forhold til den belastning en nedbygging av miljøet medfører.
- De internasjonale trender viser at visuelt støyende vindkraftanlegg særlig avskaffes til fordel for annen alternativ energiproduksjon, jf bioproduksjon, solenergi etc.

Som lokal grunneier med næringsinteresser innen skogbruk og utmark ber Østhassel om at NVE trekker tilbake konsesjon av 20.12.2006 for etablering av Lista vindmøllepark.

Uddal sameie v/Jan Erik Rudjord fremmer sin klage på konsesjonsvedtaket for Lista vindkraftverk i brev av 27.6.07. I klagen viser de til sin tidligere uttalelse under konsesjonsbehandlingen.

Sameiet fremholder fortsatt at Uddal og tilliggende områder er et unikt natur- og kulturlandskap bestående av uberørte kystheiområder og klippekyst innskåret av selve Uddalen. Det påpekes at det finnes flere viktige severdigheter i området og at det totale fravær av menneskeskapt støy gjør dette området til et attraktivt og mye brukt turområde. Det sies at området Snekkestø-Uddal-Varnes, som Uddal er et vesentlig element av, framholdes både i konsekvensutredninger og diverse uttalelser som et unikt område av internasjonal verdi (natur- og kulturlandskap, kulturminner og friluftsliv) og er et viktig element i det mangfold som gjør Lista unikt. Uddal sameie finner det derfor paradoksalt at det i det området som ble vernet i verneplanen for Listastrendene allerede for 30 år siden, nå planlegges skjærgårdspark vindkraftverk i umiddelbar nærhet (ca. 100 meter fra grensen av verneområdet til nærmeste vindturbin).

De kan ikke se at konsekvensene for området er tilstrekkelig utredet eller at deres synspunkter overhodet er diskutert i utredningen som danner grunnlag for konsesjonen. De savner fotomontasjer som viser hvordan vindturbinene vil fortone seg fra Snekkestø og Uddal samt skyggekastberegninger.

Det påpekes at reguleringsområdet for det planlagte vindkraftverket dekker det meste av eiendommen innenfor grensene for verneområdet langs sjøen. Fire vindturbiner planlegges langs fjellet Trinta, som begrenser eiendommen mot sør-øst (mot Rudjord). De sier at disse vindturbinene vil være synlige og hørbare fra stort sett hele området. Etter deres syn vil fjerning av de vestligste vindturbinene og en tilsvarende justering av planområdet redusere ulempene for området vesentlig.

Videre finner de det for usikkert at det kun er stilt krav om at konsesjonær innen utløpet av 12. driftsår skal sende forslag om garantistillelse vedrørende fjerning av anlegget. De påpeker at vindkraft i dag ikke er kommersielt uten offentlig støtte og at teknologiutvikling, nye energikilder og usikkerhet rundt statlige støtteordninger kan gjøre anlegget ulønnsomt og evnen til å rydde opp etter seg ikke finnes. De mener det offentlige må stille en slik garanti dersom det ikke stilles krav om garantier fra utbygger

I mangel av utredning av konsekvensene for området har de på egenhånd etablert 3D-modeller for å forstå de visuelle effektene av anlegget (bilder i dokumentet og link til 3D-modell). Etter deres syn bekrefter dette arbeidet at en utbygging vil rasere dette området visuelt. De sier at de gigantiske vindturbinene vil være synlige fra det meste av område Snekkestø-Uddal, med unntak av selve Vondestien som er for bratt. De mener den dramatiske klippekysten vil bli fullstendig bagatellisert av vindturbiner som er nesten like høye som fjelltoppene de er plassert på.

De innser at Lista har naturgitte vindforhold og en infrastruktur som gjør det attraktivt å etablere vindkraftproduksjon, men finner det imidlertid vanskelig å akseptere at et område med så storslagent natur- og kulturlandskap skal ofres i et regime der vindkraft ikke er regningssvarende og forutsetter statlig støtte. De viser til de tematiske konfliktvurderingene som rangerte området som et av de to mest konfliktfylte planlagte vindkraftverk i landet. Også høringsuttalelser og leserinnlegg i lokalpressen viser etter deres mening at motstanden er massiv med unntak av en del grunneiere som ser en verdi i etablering av veier i utmarka i tillegg til den kompensasjonen de vil få fra utbygger.

At lokalpolitikerne i kommunen vedtok reguleringsplanen anser de som et uttrykk for det massive fokuset på klimaproblemene vi har opplevd den siste tida, men også som et uttrykk for at de fleste lokalpolitikerne har sin tilknytning hovedsaklig til befolkningssentrene i andre deler av kommunen.

De sier videre at etter det de forstår er vindkraft i en brytningstid der framtidig utbygging i hovedsak vil foregå til havs der ulempene er mindre og kraftpotensialet mye større. De frykter at vindkraftanlegget vil bli stående som et gigantisk, men lite virksomt monument over vår tids frykt for klimaendringene.

Uddal sameie anmoder derfor om at konsesjonen for Lista vindkraftverk trekkes tilbake.

4 Norsk Miljø Energi Sør AS sine kommentarer til klagen

Norsk Miljø Energi Sør AS skriver i brev av 3.7.07 at de er uenig i en del av de påstander som fremkommer i klagen og at de derfor vil benytte anledningen til å komme med en del oppklarende kommentarer.

Innledningsvis orienterer de om prosessen rundt revisjon av kommuneplanens arealdel i 2001. Lista vindkraftverk ble her enstemmig tatt inn i kommuneplanens arealdel som et mulighetsområde for vindkraft. Denne prosessen medførte ingen kommentarer eller innsigelser fra verken fylkesmann eller fylkeskommune, til tross for at andre elementer i planen ble kommentert. Et slikt signal på et tidlig tidspunkt i prosessen ville vært ønskelig fra tiltakshavers side.

Videre kommenterer tiltakshaver forhold rundt temaene landskap, kystlynghei, kulturminner og kulturmiljø, friluftsliv, verneområder og fugl.

Det konkluderes med at vurderinger blant annet hos regionale myndigheter og videre i arbeidet med tematiske konfliktvurderinger er basert på faktafeil og subjektive vurderinger. De mener at klager/innsigelser basert på hvordan kulturminner og kulturlandskap eventuelt påvirkes er subjektive og basert på en metodikk som ikke er benyttet i konsekvensutredningen. Det bemerkes også at det er faglig uenighet om hvilken metodikk som er riktig å benytte ved vurdering av landskapsvirkninger av tiltaket. NMES sier også at det er usikkert om rovfugltrekket blir negativt påvirket av tiltaket. Etter deres mening er påvirkningen også ubetydelig sammenlignet med andre mortalitetsfaktorer og vil ikke påvirke bestandsutviklingen.

Vedlagt brevet følger rapportene «*Vurdering av fugletrekket i planområdet for Lista vindpark*» i regi av Ambio Miljørådgivning, «*Lista vindkraftverk. Vurdering av tiltaket i forhold til kulturminner/kulturlandskap og muligheter for avbøtende tiltak*» i regi av Norsk institutt for kulturminneforskning, «*Lista vindmøllepark. Tiltak i kystlynghei*» i regi av Naturforvalteren og et bilde av bygdeborgen Salslottet.

5 NVEs vurdering av klagen

NVE har mottatt sytten klager. Flere klagere har like eller tilsvarende klagegrunner, og NVE har derfor valgt å kommentere klagen tematisk. NVE har kommentert de forhold vi mener kan ha betydning for klagebehandlingen.

5.1 Behandlingsprosess og medvirkning

Saksbehandling

Kåre Rudjord mener NVEs behandling er uryddig ved at søknad om konsesjon, søknad om ekspropriasjon og godkjenning av konsekvensutredning behandles samtidig.

I vindkraftsaker er NVE ansvarlig utredningsmyndighet i medhold av plan- og bygningslovens kap. VIIa. NVE skal som slik myndighet fastsette utredningsprogram og konsekvensutredningen skal legges til grunn for både behandling av søknad etter energiloven og for kommunens behandling av forslag til reguleringsplan. Ordningen med at ansvarlig myndighet skulle godkjenne gjennomførte konsekvensutredninger bortfalt ved forskriftsendring 1.4.05. Retningslinjer for planlegging og lokalisering av vindkraftverk legger forøvrig også til grunn en samordnet behandling av forslag til reguleringsplan og konsesjonssøknad for vindkraftprosjekter. Konkret anbefaler MD i retningslinjene

at søknad om konsesjon, gjennomførte utredninger og forslag til reguleringsplan fremmes i ett samlet dokument.

Samtidig behandling av søknad om konsesjon og søknad om ekspropriasjon har vært en langvarig forvaltningspraksis som er forutsatt i forarbeidene til energiloven, Ot.prop. nr. 43 (1989-90) Om lov om produksjon, omforming, overføring, omsetning og fordeling av energi med mer. Påstanden om at saksbehandlingen har vært uryddig er etter NVEs vurdering grunnløs.

Skjønnsutøvelse og NVEs rolle i konsesjonsbehandlingen

Flere høringsinstanser er negative til at NVE ikke har tatt inn over seg de signaler som regionale og nasjonale myndigheter og interesseorganisasjoner har gitt i konsesjonsbehandlingen. LSRAK mener at NVE ikke i tilstrekkelig grad har synliggjort at fordelene ved prosjektet er større enn ulempene. De mener at det er vanskelig å forstå hvordan NVE har vektet de forskjellige momentene og at det vanskeliggjør etterprøvbareheten. Andre hevder at NVE minimaliserer ulempene og overdriver fordelene ved vindkraftverket. Det fremsettes påstand om at NVE tidlig i prosessen tok standpunkt til at vindkraftverket skulle gis konsesjon og at innspill i behandlingsprosessen derved ikke ble tillagt tilstrekkelig vekt.

NVE konstaterer at klagerne er uenige i NVEs skjønsvurderinger som ligger til grunn for vedtaket av 20.12.2006. NVE har i sine vurderinger i notat av 19.12.06 funnet at fordelene ved prosjektet er overveiende i forhold til de ulempene det medfører. NVE har foretatt en helhetlig vurdering av alle de positive og negative sidene ved prosjektet. NVE konstaterer videre at Farsund kommune har vedtatt reguleringsplanen for tiltaket med nær 2/3 flertall. NVE har et ansvar for å ivareta regionale og nasjonale hensyn i våre vurderinger. I denne saken har vi funnet at disse hensynene er overveiende i forhold til de ulempene som tiltaket innebærer lokalt. Dette er også i samsvar med Farsund kommunes vurderinger og vedtak.

5.2 Tematiske konfliktvurderinger

Flere klager påpeker at Lista vindkraftverk gjennom arbeidet med tematiske konfliktvurderinger er kategorisert som et tiltak med svært stor konflikt med landskap og kulturminner/kulturmiljø og stor konflikt med naturmiljø. Det påpekes at dette burde vært et viktig signal til NVE om at konfliktene ikke var akseptable. Mange klager finner det derfor merkelig at det er gitt konsesjon til vindkraftverket.

NVE sier følgende i «Bakgrunn for vedtak» av 19.12.06;

«NVE kan ikke slutte seg til DN og RA sine vurderinger i de tematiske konfliktvurderingene. NVE finner ikke noen konkrete avstandsvurderinger i vurderingene av landskap. NVE kan heller ikke finne konkrete vurderinger knyttet til hvordan topografien reduserer de negative virkningene for bebyggelse i området. NVE legger generelt til grunn at de visuelle virkningene avtar jo lenger unna et vindkraftverk man kommer/bor. Etter NVEs vurdering bygger DN og RA sine vurderinger utelukkende på en overordnet landskapsvurdering. NVE kan ikke se at vurderinger av avstand og topografi er tillagt vekt i de tematiske konfliktvurderingene, noe som etter NVEs mening er viktig. Det urørte preget som fremheves i de tematiske konfliktvurderingene vil også være en subjektiv vurdering og avhengig av hvilket landskapsrom som omfattes av vurderingene. NVE konstaterer at Lista-halvøya, herunder planområdet, i stor grad er berørt av tekniske inngrep. I og i nærheten av planområdet finnes offentlige og private veier, kraftledninger og sivile militære kommunikasjonsmaster. NVE vurderer at landskapet kan "ta opp" vindturbinene».

NVEs konstaterer at flere av klagerne mener NVE har overprøvd de sentrale miljømyndighetene i denne saken. NVE konstaterer samtidig at det legges til grunn ulik metodikk for å vurdere konfliktpotensialet vindkraftverket har for blant annet kulturminner og kulturmiljø. Det vises i denne sammenheng til kap. 5.3 om Kulturminner og kulturmiljø i dette notatet.

5.3 Kulturminner og kulturmiljø

Flere høringsinstanser peker på at Lista er i en særstilling hva gjelder kulturminner og kulturmiljø, og at det ikke er tatt tilstrekkelig hensyn til dette i konsesjonsbehandlingen. Det påpekes at flere automatisk fredete kulturminner og kulturmiljø vil komme i direkte konflikt med tiltaket. Rudjord peker på at tre bygdeborger, en vete og heiegården Skistad ligger i planområdet. Vest-Agder fylkeskommune peker på den store tettheten av kulturminner og kulturlandskap på Lista og mener tiltakets fjernvirkning vil komme i sterk konflikt med det særpregede natur- og kulturlandskapet som vurderes å ha regional, nasjonal og trolig internasjonal verdi. Fylkeskommunen sier at automatisk fredete kulturminner vil bli utilbørlig skjemmet etter kulturminnelovens § 3 og mener det er hevet over enhver tvil at tettheten av automatisk fredete kulturminner langt overskrider det som er registrert.

NVE viser til vår drøfting i notatet «Bakgrunn for vedtak» av 19.12.06. I notatet har NVE konkludert med at virkningene av tiltaket ansees å være akseptable på grunn av avstanden mellom vindturbinene og kulturminner/kulturmiljøer.

NVE konstaterer at det er forskjell mellom fagutredernes og kulturminnemyndighetenes konklusjoner hva gjelder tiltakets konsekvenser for automatisk fredete kulturminner og kulturlandskap. I rapporten «Lista vindkraftverk. Vurdering av tiltaket i forhold til kulturminner/kulturlandskap og muligheter for avbøtende tiltak» utarbeidet av Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU) fokuseres det blant annet på denne forskjellen. NIKU sier blant annet at;

«Problematikken omkring den overordnede visuelle innvirkningen av vindkraftverket på Listas landskap er til dels et metodospørsmål om hvordan konsekvens måles. Dette er et diskutert felt og det er pr i dag ingen klare nasjonale eller internasjonale føringer for hvordan visuell innvirkning skal beskrives og vurderes. Konfliktgraden vurderes generelt høyere av fylkesmannen i Vest-Agder og Vest-Agder fylkeskommune enn i konsekvensutredningene. Dette kan sees på som et utslag av ulike metoder og innfalsvinkler til hvordan visuell innvirkning skal vurderes».

Videre står det i rapporten;

«I konsekvensutredningene benyttes gjeldende metodikk som deler opp landskapet i større eller mindre landskapszoner og områder med kulturhistorisk verdi. Konsekvens beregnes ved en samlet vurdering av en verdi som gis sonen/området og effekten av vindkraftverket som beregnes mekanisk ved å legge til grunn avstand til vindkraftverket. Denne metode fører til at tiltaket medfører stor konsekvens på soner/områder av stor verdi som ligger nær vindkraftverket, men for viktige kulturmiljøer i stor avstand fra vindparken gis det lav konsekvens.

I innsigelsene til fylkesmannen i Vest-Agder og Vest-Agder fylkeskommune trekkes også de enkelte sonene/områdene frem i diskusjonen, men innsigelsene er i større grad bestemt av en samlet vurdering av Listahalvøya som en helhet. Dette medfører at selv om noen viktige soner/områder ligger flere kilometer unna vindmøllene, blir likevel tiltaket ansett som uønsket og får høy konflikt. I den forbindelse nevnes generelt sett den store variasjonen og høye forekomst av vernet og verneverdig naturområder, kulturlandskap og kulturminner på Listahalvøya».

NVE fastholder sin vurdering av at de visuelle virkningene av tiltaket er akseptable for landskap, kulturminner og kulturmiljø. NVE vil også i fremtidige saker legge til grunn at avstanden mellom

kulturminner og vindturbiner må tillegges vekt. Dersom Norge skal etablere vindkraft i et visst omfang må avstand til berørte kulturminner og –miljøer være et viktig vurderingskriterium og tillegges vesentlig vekt ved vurdering av visuell virkning for landskap og kulturminner/kulturmiljø. NVE vil likevel bemerke at metodisk tilnærming for vurdering av visuelle virkninger ikke har hatt avgjørende betydning for NVEs vurdering av om konsesjon skulle meddeles eller ikke for Lista vindkraftverk. NVE mener at nasjonale hensyn knyttet til kraftbalansen og forsyningsikkerhet, og det faktum at planområdet ligger nært eksisterende kraftledningsnett og har gode vindressurser, har vært avgjørende for at Lista vindkraftverk har fått konsesjon.

5.4 Landskap og visuelle virkninger

Flere klagere mener det ikke er tatt tilstrekkelig hensyn til landskapsvirkninger i konsesjonsbehandlingen. Flere klagere mener landskapsvirkningene av vindkraftverket ikke kan forsvares og at evnen til landskapet på Lista til å ”ta opp” vindkraftverket ikke er til stede.

Vurderinger av vindkraftverkets visuelle virkninger er i stor grad basert på skjønn. NVE konstaterer at flere klagere er uenig i NVEs vurderinger og skjønnsutøvelse vedrørende dette temaet. Vi viser videre til det tidligere omtalte bakgrunnsnotatet for vår konsesjonsavgjørelse.

Vi vil likevel bemerke følgende om landskapsvirkninger som tiltaket medfører;

Området Snekkestø-Uddal-Varnes

Uddal sameie og Grete Skjeggstad Meyer og Ole Meyer mener konsekvensene av tiltaket på området Snekkestø-Uddal-Varnes er mangelfullt utredet. Det påpekes at området er mye brukt til friluftsliv og at området fremstår som et nesten uberørt naturområde.

Vindturbiner på Trinta vil uten tvil påvirke dette området, både visuelt og støymessig. Dette er kjent og videre dokumentert gjennom Uddal sameies utarbeidelse av visualiseringer i klagen.

NVE ser at dette området ikke er nevnt konkret i notatet av 19.12.06. Det betyr ikke at innspill og bekymringer fra grunneiere i området ikke er vurdert. Grunneierne mener både hensynet til friluftsliv og verneområder (Listastrendene landskapsvernområde) gjør området uegnet for utbygging av vindturbiner. NVE har også vurdert tiltaket mot verneområdene vest for vindkraftverket. I nevnte notat påpekes nettopp at vindkraftverket i vest grenser til Listastrendene landskapsvernområde. I notatet står følgende;

«Lista-strendene ble vernet i 1987, der verneformål var å ta vare på det egenartede natur- og kulturlandskapet. Justeringer underveis i utredningsprosessen, der to vindturbiner ble fjernet har redusert de negative virkningene for dette landskapsvernområdet, og det påpekes i fagutredningen at Listastrendene på vestsiden av Lista-halvøya vil få lite eller intet innsyn til vindkraftverket. NVE legger til grunn at opplevelsen av landskapet med hensyn til landskapsvernområdet til en viss grad vil bli negativt påvirket av tiltaket, men at virkningene først og fremst gjør seg gjeldende når man kommer lenger sør i verneområdet. Da vil også avstanden fra vindturbinene til landskapsvernområdet øke, og de visuelle virkningene avta. NVE kan ikke se at vindkraftverket vil påvirke verneverdiene i vesentlig grad».

Klagerne er uenig i NVEs vurderinger av virkninger vindkraftverket vil kunne få for verneområdet og friluftslivet i området. NVE konstaterer at de visualiseringene som er utarbeidet av Uddal sameie viser at vindkraftverket vil kunne bli mer synlig enn det som sannsynliggjøres i utredningene. NVE kan

imidlertid ikke se at dette gir grunnlag for å omgjøre vårt konsesjonsvedtak eller vurdere ytterligere avbøtende tiltak.

Området ved Ulgjell

Else Bogaard mener vindkraftverket vil ha en negativ virkning på hennes fritidseiendom ved Ulgjell.

NVE viser i denne sammenhengen til vårt notat av 19.12.06 der våre vurderinger av området og bebyggelsen i området fremkommer.

Området ved Frøysti

NVE konstaterer at grunneiere, hus- og hytteeiere ved Frøysti mener at blant annet landskapsvirkningene for bebyggelsen i dette området bør føre til at store deler av vindkraftverket bør fjernes som et avbøtende tiltak. NVE konstaterer videre at dette området er spesielt vurdert i vårt notat av 19.12.06 og at klagerne ikke er enig i NVEs skjønnsutøvelse hva gjelder naboskapsulemper som følge av vindkraftverket.

5.5 Nasjonale føringer og konvensjoner

Flere klagerer omtaler nasjonale føringer og ulike konvensjoner i sine klager og mener NVE enten ikke har tatt tilstrekkelig hensyn til konvensjonene i konsesjonsbehandlingen eller at NVEs vedtak er i strid med konvensjonene.

Inngrepsfrie naturområder i Norge (INON-områder)

Flere av klageinstansene mener at konsesjonsvedtaket er i strid med Stortingsmelding 58 (1996-97) da vedtaket vil føre til reduksjon i inngrepsfrie naturområder og føre til at de to siste INON-områdene på Lista forsvinner.

NVE konstaterer at utbyggingen vil føre til at de definerte inngrepsfrie områdene forsvinner, som beskrevet i «Bakgrunn for vedtak» av 19.12.06. NVE påpeker at villmarkspregede INON-områder ikke vil bli berørt, men at det er INON-områder sone 2 (1-3 km fra tyngre tekniske inngrep) som faller bort. NVE konstaterer at klagerne er uenig i NVEs skjønnsutøvelse. NVE har, på grunn av områdenes størrelse og kvalitet, vurdert konsekvensene som små. Vi viser også til at det er politiske føringer om at det skal fremmes energiproduksjon fra nye fornybare energikilder. Slik NVE ser det vil nødvendigvis dette føre til reduksjon av INON-områder, da vindkraftverk av natur lokaliseres til høyere liggende områder uten bebyggelse. Disse områdene er ofte definert som INON-områder.

Retningslinjer for planlegging og lokalisering av vindkraftverk

Flere klagerer påpeker at NVE har gitt konsesjon til vindkraftverket før arbeidet med retningslinjer for planlegging og lokalisering av vindkraftverk er slutført.

NVE konstaterer at formålet med retningslinjene er å stimulere kommuner og fylkeskommuner til å vurdere egnete områder til vindkraftformål i overordnede arealplaner. Retningslinjene skal bidra til å klargjøre hvilke hensyn som skal tillegges vekt ved tiltakshavers og plan- og konsesjonsmyndighetenes vurdering av aktuelle lokaliteter, og ved planlegging og utbygging av vindkraftanlegg. Retningslinjene ble utarbeidet av Miljøverndepartementet i samråd med energimyndighetene og andre berørte departement. Siktepunktet var å ferdigstille retningslinjene i løpet av 2005. NVE vil i denne sammenhengen vise til brev fra Olje- og energidepartementet av 13.6.06, der det står skrevet;

«Det er behov for å øke tilgangen på miljøvennlig, fornybar energi. Det er derfor ikke aktuelt å utsette behandlingen av alle prosjekter til den regionale planleggingen er avsluttet. NVE har signalisert at konsesjonsbehandling av vindkraftsaker fremover skal samordnes i regioner og at saker i Midt-Norge vil bli prioritert. I Midt-Norge vil det derfor være utelukket å utsette konsesjonsbehandling i påvente av planleggingen. Samtidig kan det i andre regioner være hensiktsmessig å utsette behandlingen av enkelte prosjekter som er lokalisert i områder hvor det er planleggingsbehov.

Vi ber om forslag til kriterier for å skille mellom prosjekter som bør konsesjonsbehandles på ordinær måte, og prosjekter hvor konsesjonsbehandlingen bør utsettes inntil planarbeidet er utført».

På bakgrunn av dette og egne vurderinger knyttet til fremdrift og hensynet til blant annet berørte kommuner og vindkraftaktører valgte NVE å konsesjonsbehandle en rekke vindkraftverk, blant annet Lista vindkraftverk, før arbeidet med retningslinjene var ferdigstilt. NVE kunne ikke se at omfanget av vindkraftprosjekter i Vest-Agder utløste et slikt planleggingsbehov som departementet beskriver.

Den Europeiske landskapskonvensjonen

Rudjord viser i sin klage til Den Europeiske landskapskonvensjonen og mener tiltaket ikke er i samsvar med intensjonen i konvensjonen. Også Norges Miljøvernforbund mener tiltaket vil være i strid med denne konvensjonen.

NVE konstaterer at Den Europeiske Landskapskonvensjonen omfatter alle typer landskap; by- og bygdelandskap, kyst- og fjellandskap. Den handler om verdifulle landskap, ordinære landskap og om landskap som kan trenge reparasjon. Landskapet er i stadig endring. Konvensjonen tar ikke sikte på å hindre endringer, men å påvirke endringene i en retning som folk ønsker. Konvensjonen legger særlig vekt på landskapet der folk bor og arbeider og der barn vokser opp. Et viktig mål med konvensjonen er å styrke enkeltmenneskets og lokalsamfunnets medvirkning i arbeidet med planlegging, vern og forvaltning av landskap. Konvensjonen etablerer ansvar og rettigheter for alle til å etterspørre landskapshensyn i omgivelsene sine, engasjere seg for å ta vare på landskapskvaliteter, delta når fagfolk, byråkrater og politikere diskuterer landskapets verdier og forvaltning og bidra når myndigheter innarbeider landskapshensyn i planlegging og forvaltning.

Konvensjonen er altså ikke en konvensjon om vern av landskap i tradisjonell bruk av vernebegrepet, men en bevisstgjøring i forhold til hvordan landskaper skal tolkes og hvordan folk skal involveres i diskusjonen om landskapsendringer. NVE kan ikke se at vårt konsesjonsvedtak om Lista vindkraftverk er i strid med konvensjonen.

NVE konstaterer at flere europeiske land som har gjennomført en betydelig utbygging av vindkraft, har underskrevet og ratifisert konvensjonen, herunder Danmark.

Noen klagere viser til følgende andre konvensjoner som de mener ikke er tilstrekkelig vektlagt i konsesjonsvedtaket;

Bonnkonvensjonen

Bonnkonvensjonens hovedmål er en global avtale om beskyttelse av trekkende arter av ville dyr som regelmessig krysser nasjonale grenser. Bonnkonvensjonen har i tillegg til internasjonalt samarbeid om vern av trekkende arter og enkelt bestander av slike, også fokus på truede arter og utvikling av aksjonsplaner for disse artene.

I forbindelse med konsesjonsbehandling av vindkraftverk er det flere steder i Norge dokumentert rovfugltrekk langs kysten. På sørvestlandet, herunder Jæren og Lista, er det gjennomført konkrete

undersøkelser av rovfugltrekk. NVE legger til grunn at dette skal vurderes konkret ved konsesjonsbehandling av det enkelte vindkraftprosjekt. NVE konstaterer at miljømyndighetene ikke har sagt noe spesielt om at et vedtak for Lista vindkraftverk vil være i strid med konvensjonen. Det legges også til grunn at truede eller sårbare arter ikke hekker innenfor planområdet. Konvensjonen skal beskytte trekkende arter av ville dyr som regelmessig krysser nasjonale grenser. NVE kan ikke se at eventuelle virkninger på det regionale rovfugltrekket på Lista kan være i strid med konvensjonen

Bernkonvensjonen

Formålet med konvensjonen er å verne om europeiske arter av ville dyr og planter og deres levesteder. Landene skal legge særlig vekt på truede og sårbare arter. Konvensjonen trådte i kraft i 1979, og per januar 2006 hadde 42 land tiltrådt den.

NVE kan ikke se at konsesjonsvedtaket er i strid med konvensjonen. Norges Miljøvernforbund påpeker at en rekke fuglearter som er ført opp på konvensjonens liste II vil bli berørt. Etter det NVE kjenner til omhandler denne listen arter som skal beskyttes mot fangst, jakt og innsamling av egg. Medlemslandene er imidlertid forpliktet til å frede artene og til å sikre deres leveområder. NVE vil her vise til kap. 5.7 om Biologisk mangfold.

Ramsarkonvensjonen

Konvensjonen om vern av våtmarker er en global avtale som ble utarbeidet i byen Ramsar i Iran i 1971. Norge var et av de første landene som ratifiserte våtmarkskonvensjonen i 1974. Fra opprinnelig å konsentrere seg om å ivareta våtmarker som leveområde for spesielt vannfugler, har konvensjonen i dag et svært bredt perspektiv på våtmarker – herunder integrert vannressursforvaltning, fattigdomsproblematikk og våtmarker. Konvensjonens medlemsland forplikter seg til å følge opp en rekke forhold i selve konvensjonen, samt de vedtak landene gjør på partsmøter som avholdes hvert tredje år. Slike forpliktelser er særlig knyttet til:

- å forvalte internasjonalt viktige våtmarksområder (Ramsar-områder) slik at deres økologiske funksjoner opprettholdes
- å sørge for fornuftig (bærekraftig) bruk av våtmarker generelt i forvaltning og arealplanlegging, herunder bl.a. kartlegge og gjennomføre verneplaner for våtmarker
- deltagelse i internasjonalt samarbeide om våtmarker

Norge har i fire omganger (1975, 1985, 1996 og 2002) utpekt til sammen 37 våtmarkssystemer til Ramsar-listen, herav 5 på Svalbard. Samtlige av disse områdene er vernet i medhold av naturvernloven eller svalbardmiljøloven, og de fleste ligger langs kysten. Direktorat for naturforvaltning (DN) er norsk forvaltningsmyndighet for konvensjonen.

NVE kan ikke se at vårt vedtak er i strid med konvensjonen, da nærmeste RAMSAR-område ligger i god avstand til vindkraftverket.

EUs fugledirektiv

NVE konstaterer at EUs fugledirektiv ikke er implementert i Norge. Det er en uttalt målsetting om at Norge skal legge til grunn samme ambisjonsnivå ved behandling av konkrete saker, jf drøfting under kap. 5.7 om Biologisk mangfold.

5.6 Friluftsliv

Flere høringsinstanser sier at planområdet og tilgrensende områder er mye brukt til friluftslivs- og rekreasjonsaktiviteter. DNT peker på at det tradisjonelle friluftslivet vil bli fullstendig uinteressant fordi opplevelsen naturen, ro og stillhet forsvinner.

NVE konstaterer at flere klagere er uenig i NVEs vurderinger hva gjelder virkninger for friluftslivet. NVE viser til våre vurderinger i tidligere omtalt notat av 19.12.06.

5.7 Biologisk mangfold

Hensynet til biologisk mangfold

Flere klagere påpeker et stort konfliktpotensial med hensyn til biologisk mangfold. NOF peker på at hensynet til biologisk mangfold ikke er nevnt i konsesjonsdokumentet og at en så sentral målsetting som stopp i tapet av biologisk mangfold før 2010 overhode ikke er berørt. NOF sier også at realisering av tiltaket vil medføre tap av det biologiske mangfoldet ikke bare lokalt, men også nasjonalt og internasjonalt, og vil vanskeliggjøre 2010-målsettingen. De mener også at Stortingets målsetting om produksjon av 3 TWh vindkraft kan oppfylles gjennom prosjekter som er gitt konsesjon, og at biologisk mangfold derfor må vektlegges sterkere.

NVE stiller seg uforstående til påstanden om at hensynet til biologisk mangfold ikke er omtalt i konsesjonsbehandlingen. NVE vil i denne sammenheng vise til vårt notat «Bakgrunn for vedtak» av 19.12.06, der temaet naturmiljø, herunder temaene fugl, annen fauna og naturtyper og flora etter vår mening klart omfatter begrepet biologisk mangfold.

NVE konstaterer at NOF er svært bekymret for lokale, nasjonale og internasjonale konsekvenser for det biologiske mangfoldet ved en eventuell utbygging av vindkraftverket og at tiltaket kan vanskeliggjøre innfrielsen av den ovennevnte 2010-målsettingen. NVE deler ikke NOFs bekymring. I forbindelse med bevaring av det biologiske mangfoldet vil det etter NVEs vurdering hovedsaklig være hensyn til fugl som må vurderes. Virkninger av vindkraftverk for naturtyper, flora og annen fauna vil normalt være små. Dette er videre drøftet under og i vårt notat av 19.12.06. NVE kan ikke se at tiltaket vil gjøre det ytterligere vanskelig å nå 2010-målsettingen om stopp av tapet i biologisk mangfold.

NVE har gitt konsesjoner som kan innfri Stortingets målsetting om produksjon av 3 TWh vindkraft innen 2010. I klimameldingen (St.meld. nr. 34 2006-2007) øker Regjeringen sin ambisjon. NVE legger til grunn at vindkraftverk er viktige tiltak for å oppfylle Regjeringens mål om 30 TWh ny fornybar energi og energieffektivisering innen 2016. NVE mener dette bare i beskjeden grad kan komme i konflikt med målsettingen om stopp i tap av biologisk mangfold innen 2010. NVE finner i denne sammenhengen grunn til å bemerke at det er klimaendringer som er pekt på som en langt mer alvorlig trusselfaktor med hensyn til bevaring av biologisk mangfold.

Fugl

Flere klagere påpeker at konsesjonsvedtaket ikke tar nødvendig hensyn til rovfugl, både hekkende og trekkende, i området. NOF, både sentralt og lokalt, er svært negative til NVEs grunnlag for konsesjonsvedtaket og mener det ikke er tatt tilstrekkelig hensyn til nasjonale miljømål og forpliktelser. NOF savner særlig en verdsetting og verdivurdering av områdets funksjon, særegenhet og spesielle verdi i forhold til rødlistearter. Det pekes også på kollisjoner mellom havørn og vindturbiner og medias fokusering på økt dødelighet hos ørn i områder med vindturbiner.

NVE vil i denne sammenhengen vise til vårt «Bakgrunn for vedtak» av 19.12.06. NVE konstaterer at undersøkelser og erfaring fra utlandet tyder på at fugler i stor grad unnviker vindkraftverk, men kollisjonsfaren vil ofte være steds- og artsspesifikk. For Norge er kunnskapsgrunlaget beskjedent, og det synes klart at forskning på effekter på fugletrekk ved vindkraftverk er viktig. Slik forskning må skje i tilknytning til etablerte vindkraftverk. NVE har derfor satt vilkår om at tiltakshaver gjennomfører etterundersøkelser av fugletrekket.

NOF Lista lokallag påpeker at sammenhengen mellom og felles problemstillinger for rovfugltrekket på Sørvestlandet ikke er behandlet eller vurdert i konsekvensutredningen eller av NVE. Norges naturvernforbund viser til en rekke undersøkelser som dokumenterer negative effekter for fuglefaunaen grunnet kollisjoner mellom vindturbiner og kraftledninger.

NVE kan vanskelig se hvordan sammenhengen mellom og felles problemstillinger for rovfugltrekket kan vurderes i forbindelse med konsesjonsbehandling av Lista vindkraftverk. Det er en realitet at man har begrenset kunnskap om hvordan vindturbiner vil påvirke rovfugltrekk. Erfaringer fra utlandet er fokusert på andre arter og vindturbiner til havs. Som nevnt over er det derfor ønskelig at forskning på effekter på rovfugltrekk skjer i tilknytning til etablerte vindkraftverk i Norge. NVE konstaterer at Lista vindkraftverk ikke forutsetter bygging av nye kraftledninger. Kollisjonsrisiko vil således være et forhold som vil måtte vurderes mellom vindturbinene og fugler som trekker gjennom eller som oppholder seg i planområdet.

Ambio Miljørådgeving har gjort en vurdering av fugletrekket i planområdet for Lista vindpark. I sammendraget til rapporten kan følgende leses;

«Rapporten omhandler fugletrekket i planområdet for Lista vindpark. Det er lagt vekt på å belyse viktigheten av trekket ved bruk av bestandsdata for norske hekkefugler og tall fra andre trekkteillinger av fugl. Rapporten er i stor grad basert på trekkteillinger som ble gjennomført i planområdet for Lista vindpark i 2004.

Planområdet for Lista vindpark synes å ligge relativt sentralt til i forhold til et vestgående trekk av termikkbaserte rovfugler. Dette trekket må ses i en større sammenheng, der også østlandske hekkebestander inngår. Konsentrasjonen av trekkende rovfugl i planområdet er ellers relativt høy, og området vurderes å ha regional verdi som trekksted for denne fuglegruppen.

Andre fuglegrupper er ikke tilsvarende bra representert som trekkfugler i planområdet dersom en ser tallene i sammenheng med bestandsdata for de aktuelle artene. Planområdet vurderes derfor kun å ha lokal verdi som trekksted for andre fuglegrupper enn rovfugl. Det er likevel en viss usikkerhet knyttet til at det i liten grad er gjennomført tellinger om morgenen. Dette er den viktigste trekkperioden for de fleste fuglegrupper.

Lista vindpark vil utgjøre en viss kollisjonsrisiko for rovfugler og andre fugler som trekker gjennom planområdet. For rovfugler antas det at kollisjonstapet vil ligge under 10 individer/år. Det forventes ikke at slike dødstall i seg selv vil få negative konsekvenser for de berørte hekkebestandene».

NOF påpeker at artsdatabanken kategoriserer hubro som en art som er sterkt truet i artsdatabanken. Her heter det at hubro er sterkt truet som følge av miljøgifter, kraftledninger og vindkraftutbygging. NOF ber om at dette vektlegges i langt høyere grad i klagebehandlingen.

NVE konstaterer at hubro er kategorisert som sterkt truet i den nye rødlista. NVE kan imidlertid vanskelig forstå at en av de truslene for hubro er utbygging av vindkraft slik NOF hevder, da det pr i dag er bygd ut begrenset med vindkraft i Norge. Etter det NVE kjenner til er vindkraftutbygging nevnt som en negativ påvirkningsfaktor i artsdatabanken (www.artsdatabanken.no). Etter NVEs vurdering er

en slik opplysning ikke dokumentert eller basert på oppdatert kunnskap om interaksjon mellom hubro og vindturbiner. Det er i ulike fagmiljøer i dag betydelig usikkerhet hvordan hubro vil kunne bli påvirket av vindkraftverk. På bakgrunn av dette er det satt i gang flere forskningsprosjekt på temaet. Norsk Institutt for Naturforskning leder et forskningsprosjekt i regi av Norges forskningsråd, innen RENERGI-programmet. Prosjektet har fokus på flere arter, modellering av populasjonsdynamikk og kollisjonsrisiko, radar og avbøtende tiltak. Naturforvalteren AS leder et forskningsprosjekt som er finansiert av flere vindkraftaktører der det skal gjøres en analyse av hvordan hubroen bruker sitt territorium. NVE legger til grunn at disse prosjektene vil øke kunnskapen om vindkraftverks eventuelle påvirkning på hubro og mulighetene for avbøtende tiltak.

Kystlynghei

Norges Miljøvernforbund påpeker at det planlagte vindkraftverket er lokalisert i den sterk truede naturtypen kystlynghei.

Det vises i denne sammenheng til kap. 7.1.7 om Jord- og skogbruk og forvaltning av kystlynghei og kap. 7.2.4 om Naturmiljø i vårt notat av 19.12.06. Det vises også til rapporten «Lista vindpark – tiltak i kystlynghei» utarbeidet av Naturforvalteren AS. Rapporten prøver å belyse mulighetene som et vindkraftverk vil kunne gi for restaurering og skjøtsel av den sterkt truede kystlyngheia og dens arts mangfold. Rapporten er utarbeidet på generell basis og tiltak i den aktuelle vindparken på Lista må utredes i detalj om det skulle bli aktuelt med iverksettelse.

I denne rapporten konkluderes det med følgende;

«I tillegg til enkelte nøkkelarter karakteriseres kystlynghei med sitt åpne landskap. Dette kommer helt klart i konflikt med en etablering av vindmøllepark. Imidlertid trues lyngheia på en annen side av gjengroing grunnet omstrukturering i landbruksnæringen. Inntekter til grunneierne som er knyttet opp til en vindmøllepark vil redusere produksjonspresset på disse brukene. Dette vil frigjøre ressurser til produksjonen av miljøgoder. På den måten kan vindmøllene bidra til bevaringen av mangfold knyttet til disse heiene. Dette innebærer selvsagt en nøye planlegging med kartlegging og overvåking i forkant, samt planlagt skjøtsel og oppfølging i etterkant av utbygging.

Ved siden av inntekter knyttet direkte til vindmølleparken kan grunneiere og lokalsamfunnet for øvrig tjene på tradisjonell skjøtsel og drift gjennom økoturisme, jakt og friluftsliv for øvrig. I tillegg vil friske lyngheier være avgjørende i produksjonen av nisjeprodukter som villsau og lynghonning.

Et økt fokus på kompensierende tiltak i forbindelse med etablering av vindmøllepark kan vise seg å være en unik mulighet for lokale bønder, og andre aktive personer i lokalsamfunnet. Strukturendringene i landbruket gjør det vanskelig for unge å overta driften i disse områdene. Erfaringer med etablering av mindre kraftverk i bygder truet av fraflytting og kulturlandskap i forfall tyder på at en økonomisk enklere hverdag gjør det lettere å drive med miljøverdier, friluftsliv og turisme i fokus. Dette vil mest sannsynlig også være gjeldende for vindmølleparker. Prosjekt som fokuserer på miljø på et tidligst mulig stadium, og som gjennomfører tiltak kan i tillegg være positivt i forhold til samfunnets syn på vindmøller».

Flaggermus

Norges Miljøvernforbund mener at konsesjonene er et brudd på en ratifisert europeisk avtale om bevaring av flaggermus (EUROBATS). Norge ratifiserte denne avtalen i 1993 og det er Direktoratet for naturforvaltning som har ansvaret for å følge opp denne avtalen i Norge. På det siste partsmøtet i EUROBATS ble det vedtatt en resolusjon nr. 5.6 om 'Wind turbines and bat populations'. Som det

fremgår her tilrås det å utvikle passende nasjonale retningslinjer for ivaretagelse av flaggermus i sammenheng med vindkraftverkutbygging. I annex til resolusjonen er det detaljert hvordan disse studiene kan utføres/hvilke nasjonale retningslinjer som tilrås. Det er ikke utviklet slike retningslinjer for Norge foreløpig.

Det er registrert elleve flaggermusarter i Norge og seks av disse står på den nasjonale rødlista. Ingen av artene er i de mest kritiske kategoriene. Det er seks kategorier totalt, og fire av flaggermusartene er plassert i kategorien 'data mangler' og to av artene i kategorien 'nær truet'.

NVE konstaterer at vi ikke har mottatt innspill om at konsekvensene for flaggermus burde vært undersøkt som en del av konsekvensutredningene som er gjort for Lista.

5.8 Støy

Norges Miljøvernforbund sier at konsesjonen for vindkraftverket på Lista ikke vil være i direkte strid med nasjonale retningslinjer for støy, men sier samtidig at vindkraftverket vil påføre nærmiljøet uakseptable støybelastninger og stride mot de nasjonale retningslinjene om reduksjon av støy.

Retningslinjene for støy er gitt av Statens Forurensningstilsyn. Retningslinjene er ikke rettslig bindende og ikke absolutte, men gir anbefalinger i forhold til hvilke støynivåer som bør kunne oppfattes som akseptable. Lista vindkraftverk antas ikke å overskride grenseverdiene for støy, med unntak av hytten ved Rudjordsvannet. Samtidig er én vindturbin (nr 33) ved Rudjord foreslått fjernet med bakgrunn i visuelle nærvirkninger på bebyggelsen i området. Fjerningen antas samtidig å virke positivt på støyutbredelsen for hytten ved Rudjordsvannet. NVE konstaterer at det er denne vindturbinen som ligger nærmest hytten, og antar som følge av dette at støyutbredelsen ved hytten vil reduseres.

NVE finner ingen grunn til å vurdere andre avbøtende tiltak i forhold til støy, som styring av vindturbinene under gitte situasjoner med ugunstige vindhastigheter eller vindretninger, med bakgrunn i de beregnede støyverdier. Hva gjelder målsettingen om reduksjon av støy fastsatt i St. meld. nr. 8 (1999-2000) om Regjeringens miljøvernpolitikk og rikets miljøtilstand vil NVE peke på at Regjeringen har varslet at det skulle foretas en evaluering og eventuell justering av målet i 2005 for å sikre at det er i tråd med hva som er et samfunnsøkonomisk og miljømessig fornuftig nivå. Dette ble gjennomført i St.meld. nr. 26 (2006-2007) Regjeringens miljøvernpolitikk og rikets miljøtilstand. I Kap. 9.5.3.1 evalueres og justeres det nasjonale målet for støy som var å redusere støyplagen med 25 prosent innen 2010 i forhold til 1999. Regjeringen sier videre at det vil være svært vanskelig å oppnå en vesentlig reduksjon i støyplagen innen 2010. Det fastsettes en ny målsetting om å redusere støyplagene med 10 prosent innen 2020 (i forhold til 1999). Det varsles samtidig at Regjeringen vil gjennomføre en handlingsplan mot støy for perioden 2007 – 2011.

NVE legger til grunn at vindkraftverk bidrar lite til det generelle støyplagene i Norge. I ovennevnte stortingsmelding sies at veitrafikk er den desidert viktigste kilden til støyplager i Norge, i tillegg bidrar jernbane, luftfart, industri og annen næringsvirksomhet, bygg og anlegg, skytebaner og motorsportbaner. NVE kan ikke se at etablering av vindkraftverket på Lista, som er i tråd med retningslinjene for støy vil komme i konflikt med Regjeringens målsetting om reduksjon av støy.

5.9 Verdi på eiendommer

Skjeggestad Meyer og Meyer mener vindturbinene vil redusere den økonomiske verdien av deres eiendom. Også LSRÅK og andre klagere hevder omfattende utbygging av vindkraft langs kysten vil føre til verdifall på eiendommer.

Når det gjelder verdireduksjon for eiendommer, finner vi det tvilsomt at et forsøk på tallfesting av dette vil være pålitelig som beslutningsgrunnlag. En eventuell verdireduksjon som følge av vindkraftutbyggingen vil dessuten forventes å være begrunnet i en total negativ påvirkning som følge av de andre beskrevne konsekvensene. Andre konsekvenser av tiltaket, som for eksempel økt sysselsetting og næringsaktivitet, kan på sin side tenkes å bidra til en positiv innvirkning på eiendomsprisene. Etter hva NVE er kjent med er det ikke påvist fra andre land at verdien av boliger reduseres i nærheten av vindkraftverk. Det er etter vår vurdering mange forhold som påvirker verdien av boliger i et marked, herunder generell økonomisk aktivitetsendring i influensområdet for vindkraftverket.

5.10 Turisme og reiseliv

Enkelte fremfører eventuelle konsekvenser for turisme og reiseliv som er argument mot vindkraftverket. NVE viser i denne sammenheng til våre tidligere vurderinger i bakgrunnsnotatet til konsesjonsvedtaket.

NVE viser til våre vurderinger i notat av 19.12.06.

5.11 Drikkevann

LSRAK mener vindkraftverket vil medføre en dramatisk endring av risikobildet for drikkevannskilden på Lista. Store mengder olje i gir, hydraulikksystem og transformatorstasjoner vil utgjøre en risiko knyttet til drift, vedlikehold og havari.

NVE viser i denne sammenhengen til kap. 7.3.5 om Drikkevann i vårt notat av 19.12.07. NVE er ikke enig i LSRAK sin påstand om at risikobildet for nedbørsfeltet til drikkevannskilden på Lista endres vesentlig. NVE legger til grunn at det ikke vil være vesentlig fare for verken avrenning eller forurensning fra anlegget i driftsfasen.

5.12 Vindforhold

LSRAK hevder at NVE har vært med å skape en myte om gode vindressurser i Norge. Det vises i denne sammenhengen til en artikkel i tidsskriftet Cicerone der vindforhold i Norge og forskjellen mellom vindforhold i Norge og Danmark diskuteres. LSRAK er særlig opptatt av at Norge har for sterk vind og for mye turbulens.

NVE påpeker at vindressursene i Norge er gode og vesentlig bedre enn i andre land som har hatt en omfattende utbygging av vindkraft. I artikkelen som LSRAK refererer til advares det mot å bygge ut vindkraftverk i kupert terreng hvor turbulens og ujevne vindforhold kan bli et problem. I samme artikkel anbefales det imidlertid at vindkraft bygges ut i flate områder ytterst på Kysten eller til havs der vindforholdene er gunstige.

Tiltakshaver har ved detaljplanlegging tatt spesielt hensyn til terrengskapt turbulens og unngått plassering av vindturbiner der turbulensintensiteten er stor.

5.13 Merking av vindturbiner med hinderlys

LSRAK mener det er sannsynlig at vindturbiner må merkes med blinkende høyintensitetslys for å varsle lufttrafikken. Dette vil medføre en kraftig visuell forstyrrelse for naboer og besøkende i området.

LSRAK sin påstand medfører ikke riktighet. NVE forholder seg til gjeldende forskrifter hva gjelder merking av vindturbiner for lufttrafikk. NVE har satt vilkår om at vindturbinene skal merkes med lavintensitets hinderlys på toppen av maskinhuset i samråd med Luftfartstilsynet. NVE vil i denne sammenhengen referere til Forskrift om merking av luftfartshinder (BSL E 2-2);

«Vindmøller skal merkes med hinderlys. Dersom rotorblader når høyere enn selve maskinhuset, skal rotorbladene ha lys, farge eller annen anordning som gjør at de er tilstrekkelig synlige. Dersom flere vindmøller er samlet i en vindmøllepark kan Luftfartstilsynet samtykke i at det er tilstrekkelig å merke de vindmøllene som utgjør vindmølleparkens ytterpunkter, såfremt den individuelle avstanden mellom merkede vindmøller ikke er større enn at hensynet til flysikkerheten ivaretas på tilfredsstillende måte. Merkingen skal skje i samråd med Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE)».

Vindturbinene skal ikke merkes med blinkende høyintensitetslys. De vindkraftverk som i dag er i drift er merket med lavintensitets hinderlys i ytterkant av vindkraftverkene. Normalt vil det være de ytterste vindturbinene som skal merkes med et slikt hinderlys, slik at man kan fastslå en ytre avgrensning av vindkraftverket. Dette er situasjonen for blant annet Smøla vindkraftverk. Dette medfører ikke en kraftig visuell forstyrrelse for bebyggelse eller besøkende.

5.14 Forhold som omhandler grunneiere

Flere klagere poengterer at over 50 % av arealene eies av grunneiere som er i mot tiltaket.

NVE vil ikke kommentere eller vurdere privatrettslige forhold. NVE har som energimyndighet vurdert om fordelene ved prosjektet er større enn ulempene for samfunnet som helhet.

LSRAK mener at NVE frarøver grunneiere med flere mulighet for å kreve kompensasjon når NVE henviser til at dette er et privatrettslig forhold, og mener at NVEs vedtak om ekspropriasjon er i strid med oreigningslova.

Når det gjelder forholdet til kompensasjon, må det skilles mellom de som er part i saken og de som ikke er det. De som er part i saken, det vil si de som er direkte berørt av de omsøkte anleggene, vil få sine ulemper kompensert enten gjennom minnelige avtaler eller gjennom en skjønnsprosess. De som ikke er part i saken, kan fremme krav om kompensasjon gjennom privatrettslig søksmål mot utbyggeren.

5.15 Annet

Jan Erik Rudjord kan ikke se at innsigelse fra oppsittere på Rudjord er omtalt i konsesjonsdokumentet eller i bakgrunnsnotatet for dette. Det påpekes at innsigelsen representerer langt over halvparten av oppsitterne på Rudjord og sier at gården Rudjord vil være blant de områdene som er mest utsatt for støy, visuell forurensning og båndlegging av arealer.

NVE har ved en inkurie ikke referert den omtalte uttalelsen. NVE vil likevel påpeke at det i vårt bakgrunnsnotat sies at bebyggelsen ved blant annet Rudjord vil bli mest visuelt berørt av vindkraftverket. I alt 5 vindturbiner vil kunne påvirke bebyggelsen på Rudjord visuelt, og én av vindturbinene (nr 33) vil virke særlig påtrengende. På bakgrunn av dette satte NVE vilkår om at den denne vindturbinen skulle fjernes. Dette vil etter NVEs vurdering redusere ulempene for bebyggelsen på Rudjord, herunder gården Rudjord. De momenter som er fremmet i innsigelsen fra oppsitterne på Rudjord er ivaretatt gjennom konsesjonsbehandlingen og NVE finner derfor ikke grunn til å omgjøre eller endre vårt vedtak på bakgrunn av denne.

Flere klagere synes kraftproduksjonen fra vindkraftverket synes beskjeden. NVE er ikke enig i denne påstanden. Legger man til grunn at vindkraftverket har en årlig driftstid på 2500 timer (på merkeeffekt) vil det årlig kunne produsere 250 GWh. I konsesjonssøknaden anslår tiltakshaver at produksjonen fra vindkraftverket vil kunne bli inntil 280 GWh ved bruk av vindturbiner med en installert effekt på 3 MW. Legger man til grunn statistikk fra Statistisk sentralbyrå (www.ssb.no) finner man at netto forbruk av elektrisk kraft hos boliger i Vest-Agder i 2005 var på ca. 540 GWh. NVE synes ikke at strømproduksjon som vil kunne forsyne om lag halvparten av boligene i Vest-Agder med ny fornybar energi er beskjedent slik enkelte klagere hevder.

Enkelte klagere synes det var uheldig at NVE ga konsesjon til vindkraftverket før Farsund kommune hadde tatt stilling til reguleringsplanen. Det hevdes at dette medførte unødvendige føringer og press på kommunepolitikere.

NVE har et annet syn på dette. NVE er, i tillegg til å være konsesjonsmyndighet, ansvarlig myndighet etter utredningsbestemmelsene i plan- og bygningsloven. Dette betyr at det er NVE som fastsetter krav til innhold og omfang av de utredninger som skal gjennomføres. I konsesjonsbehandlingen vurderer NVE om utredningene er tilstrekkelig gode til å fatte et konsesjonsvedtak. Utredningene skal også ligge til grunn for kommunenes behandling av reguleringsplanen.

Ved at NVE først behandlet søknaden om konsesjon fikk Farsund kommune etter NVEs syn et godt grunnlag for å ta stilling til reguleringsplanen. I vårt vedtak, med tilhørende bakgrunnsnotat, sammenfattes og drøftes de innspill som er fremmet. Samtidig tas det stilling til om og hvilke vilkår som skal settes til konsesjonen. NVE mener derfor at Farsund kommune, både gjennom NVEs konsesjonsvedtak og uttalelser i forbindelse med høringer av reguleringsplanen, hadde et godt grunnlag for endelig vedtak. Alternativet, der Farsund kommune behandlet reguleringsplanen før konsesjonsbehandlingen var avsluttet, ville etter NVEs bidra til at vedtaket om reguleringsplan ville blitt fattet på utilstrekkelig grunnlag.

6 Reguleringsplan

Reguleringsplanen for Lista vindkraftverk ble behandlet i Farsund kommunestyre 8.5.07. Planen ble vedtatt med nær $\frac{2}{3}$ flertall. NVE konstaterer at det tidligere er fremmet innsigelser til planen. NVE er kjent med at fylkesmannen i Vest-Agder og Vest-Agder fylkeskommune har fremmet innsigelse til reguleringsplanen. NVE er kjent med at planen er oversendt fylkesmannen og at fylkesmannen i nærmeste fremtid vil oversende reguleringsplanen til Miljøverndepartementet for endelig behandling av innsigelsene som er fremmet.